

УДК 372.2.18

В. О. Максимова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

Орієнтація державної політики України на Європейський простір, процес розвитку у духовному відродженні, національно-державному будівництві, гуманізації та демократизації суспільства зумовило реформування системи освіти. У Законі України „Про освіту”, програмі „Освіта” і „Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” зазначено, що одним з основних принципів щодо освіти є її безперервність, яка реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти [10, с. 5].

Нововведення сучасного освітнього простору – це ухвалення Закону України від 06.07.2010 № 2442-VI „Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу”, яке визначило обов’язковість дошкільної освіти для всіх дітей 5-річного віку. Це вимагає пошуку нових підходів до вирішення головних комплексних психолого-педагогічних завдань, одним із яких є забезпечення наступності здобуття освіти.

Важливі аспекти проблеми наступності відображені в дослідженнях Л. Артемової, А. Богущ, З. Борисової, О. Кононко, Н. Кудикіної, З. Плохій, О. Проскури, О. Савченко та інших.

Наступність як дидактичний принцип розглядали у своїх роботах С. Годник, Ю. Кустов, М. Махмутов, З. Михайлов та інші.

Загальні психолого-педагогічні аспекти проблеми наступності розглядалися Л. Виготським, С. Рубінштейном, О. Леонтьєвим, Б. Ананьєвим, О. Запорожцем, Г. Люблінською та іншими. Дослідженню проблеми наступності між такими ступенями безперервної освіти, як дошкільна ланка освіти та початкова школа присвячені роботи М. Костікова, О. Кочерги, О. Лободи, О. Проскура та ін.

Метою написання статті є теоретично обґрунтувати проблему наступності; розкриття поняття „передшкільна освіта” через реалізацію його в наступності, спадкоємності й перспективності, як основним положенням забезпечення неперервності між дошкільною і початковою ланками освіти.

За А. Богущ, неперервна освіта – це полікомпонентний процес, ефективність якого залежить від реалізації таких його чинників, як наступність і перспективність. У такому розумінні неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні

і вихованні, перетворення освіти на процес, що триває упродовж усього життя людини [3, с. 645].

Реалізація принципу неперервності освіти має починатися із забезпечення наступності між першими її сходинками: дошкільною та початковою ланками. Цей взаємозв'язок необхідно розглядати як дві сторони одного й того ж педагогічного явища – „перспективності” та „наступності”.

Перспективність розглядається, як визначення пріоритетних ліній підготовки дітей дошкільного віку до майбутнього шкільного життя, яка б максимально враховувала потреби початкової школи щодо готовності дитини до оволодіння новою, провідною в молодшому шкільному віці навчальною діяльністю.

Забезпечення власне наступності, як стверджує А. Богуш, має передбачати врахування того рівня сформованості життєвої компетентності, з яким дитина прийшла до школи, опору на нього, що забезпечує органічне, природне продовження розвитку, навчання і виховання, започаткованих у дошкільному віці.

Дотримання принципу наступності значно полегшує адаптацію дитини до виконання нової ролі – школяра. В. Сухомлинський вказував, що „школа не повинна вносити різкий перелом у життя дітей. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що вона робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не приголомшує зливою вражень” [16, с. 96].

Необхідність дотримання принципу наступності в роботі з дошкільниками обґрунтована в працях А. Богуш, Н. Шиліної, О. Киричук, Л. Порядченко, З. Борисова, Л. Іщенко, Т. Степанової та інших.

Наступність у навчанні, за українським педагогічним словником С. Гончаренка, означає „послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу, що здійснюється при переході від одного уроку до наступного (тобто в системі уроків), від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складного в навчанні та організації самостійної роботи учнів і, взагалі, всією системою методичних засобів” [6, с. 227].

Психологи (Б. Ананьєв, О. Запорожець, Г. Люблінська) розглядають наступність як двобічний діалектичний зв'язок, що забезпечує, по-перше, розвиток духовних і фізичних якостей, необхідних для ефективного навчання дошкільників; по-друге, використання як основи того рівня підготовки, якого вони досягли на попередньому етапі навчання. Тобто наступність визначається як таке опрацювання матеріалу, яке забезпечує стабільність знань, умінь і навичок.

Як зазначають вчені (А. Богуш, З. Борисова, Т. Степанова), наступність у навчанні можна розглядати як систему, до якої належить низка структурних елементів, що відповідають основним компонентам навчання (зміст, методи, форми, прийоми, засоби). У навчанні наступність розуміють як установлення оптимальних зв'язків між новим і старим у ході засвоєння, розширення і збагачення знань, умінь і навичок тих, хто навчається.

Н. Мойсеюк розуміє принцип наступності як „проходження ряду етапів, упродовж яких поступово ускладнюються й урізноманітнюються зміст та напрями розвитку тих утворень, що загалом складають цілісну систему характеристик особистості” [8, с. 394].

Переконливим бачиться також погляд науковців (В. Галузяк, М. Сметанський) на означену проблему, котрі наголошують на тому, що принцип наступності відображає закономірність, згідно з якою виховання здійснюється через цінності, потреби, які вже сформовані в структурі особистості дитини. Реалізація наступності, за словами вчених, передбачає організацію виховання, за якої кожна виховна справа є продовженням попередньої, „підносить вихованця на більш високий рівень розвитку, забезпечує перехід від простих до більш складних форм поведінки” [9, с. 145].

На думку А. Богуш, І. Вашуленко, Н. Мойсеюк та ін., наступність у роботі дошкільної та початкової шкільної ланок освіти забезпечує цілісність й ефективність виховного процесу, є показником його послідовності й результативності; реалізація означеного принципу, з одного боку, спрямована на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, а з іншого – на використання у першому класі набутого в дошкільному навчальному закладі досвіду.

За визначенням М. Львова, наступність і перспективність є двома гранями одного явища: під час погляду „зверху” – ідеться про наступність, „знизу” – перспективність. Вчений виокремлює умови забезпечення наступності: повторення, узагальнення матеріалу, що вивчався в дошкільному навчальному закладі; вивчення, знання наскрізних тенденцій розвитку з дошкільного віку до завершення школи в збагаченні словника тощо; розуміння того нового, що проявляється в мовленнєвому розвитку учнів на кожному новому етапі навчання; пропедевтика в молодших класах тих тем, які будуть вивчатися пізніше [7, с. 15]. М. Львов наголошує також на тому, що наступність забезпечується і підготовкою вчителя, котрий повинен знати програму і методiku дошкільного навчального закладу, усі етапи розвитку дітей на етапі дошкільного дитинства.

А. Богуш, у свою чергу, наголошує, що наступність – це обізнаність класоводів з програмами і методиками навчання і виховання дітей в дошкільному навчальному закладі освіти, результатами розвиненості, навченості й вихованості дітей за всіма розділами програми і врахування їх у подальшій роботі початкової школи.

Перспективність же – це погляд знизу вгору, це обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи, це той показник, який дає змогу визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок, рівень розвиненості і вихованості дитини.

О. Грибанова визначає наступність як таке опрацювання матеріалу, яке забезпечує стабільність знань, умінь і навичок. Дослідниця стверджує, що виходячи з основного педагогічного розуміння принципу наступності, у кожній новій ланці освітньо – виховного процесу продовжується закріплення, розширення і ускладнення тих знань, умінь і навичок, які становлять зміст навчальної діяльності на попередньому етапі [5, с. 109]. Тому для того, щоб зберегти самоцінність етапу розвитку дитинства, як зауважує О. Савченко, початкова ланка повинна дуже точно й повно враховувати досягнення дошкільного віку не тільки в змістовому і методичному плані (хоча це дуже важливо), а й в аспекті виховання особистісних якостей дітей, їхньої вольової сфери, полегшення адаптації до шкільного навчання [13, с. 92].

Реалізації принципу наступності на сьогодні в значній мірі сприяє обов'язковість підготовки дитини до школи, яка може здійснюватися різними шляхами:

- 1) через організацію занять з дітьми, які не охоплені суспільним дошкільним вихованням, у недільних школах або впродовж місяця заздалегідь до початку навчального року;
- 2) через систему дошкільної освіти.

Як засвідчує аналіз наукової літератури, проблема наступності і перспективності передшкільної освіти тісно пов'язана з проблемою спадкоємності.

Спадкоємність у тлумачному словнику визначається як успадкування чогось, продовження певної діяльності, справи, певних традицій. Спираючись на це, А. Богуш під спадкоємністю в дошкільній освіті розуміє „успадкування школою діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини в дошкільному віці” [4, с. 477].

С. Ожегов спадкоємність пояснює як „явище культури, побуту, отримане від попередніх епох, від попередніх діячів” [11, с. 335].

В передшкільній освіті під спадкоємністю розуміємо обсяг знань, умінь і навичок дітей, отриманих у першому класі школи від попередньої ланки освіти і обумовлених її змістом. Тому педагогу в адаптаційний період навчання необхідно врахувати не тільки наявні у школяра знання, уміння, навички, а ще й засвоєні ним способи пізнавальної діяльності, знайомі способи сприйняття й відтворення інформації.

Т. Степанова у свою чергу, наголошує, що спадкоємність має відобразитися у змістовому наповненні програм початкових класів, а програмне забезпечення дошкільної освіти має підпорядковуватися принципу перспективності навчання.

У цьому контексті перспективність в організації процесу навчання вчена визначає як створення передумов для успішної реалізації мети навчання наступної освітньої ланки, тобто передбачення в завданнях передшкільної освіти пропедевтичної підготовки дитини до засвоєння змісту шкільної програми [15].

Висновок. Отже, поняття наступності в науковій педагогічній літературі має достатньо різносторонній діапазон тлумачень. Проте, в основному, автори сходяться в тому, що наступність передбачає певну послідовність і поетапність засвоєння учнями знань, умінь, навичок, оволодіння способами діяльності за умови дотримання принципів спадкоємності й перспективності в організації процесу навчання.

Таким чином, передшкільна освіта через реалізацію наступності, спадкоємності й перспективності повинна забезпечити неперервність між дошкільною і початковою ланками освіти.

Список використаної літератури

- 1. Богуш А.** Феномен „передшкільна освіта” в системі неперервної освіти / А. Богуш // Наука і освіта. – 2011. – № 4. – С. 6 – 8.
- 2. Базовий** компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1998.
- 3. Богуш А. М.** Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш ; за ред. А. М. Богуш. – Друге видання, доповнене. – К. : Видав. Дім „Слово”, 2011. – 704 с.
- 4. Богуш А. М., Гавриш Н. В.** Дошкільна лінгводидактика / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Вища шк., 2007. – 542 с.
- 5. Грибанова О. К.** Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей. – К. : Вища шк., 1987. – 136 с.
- 6. Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 227 с.
- 7. Львов М. Р.** Словарь-справочник по методике русского языка / М. Р. Львов. – М. : РОСТ Скрин, 1997. – 123 с.
- 8. Мойсеюк Н. Є.** Педагогіка : [навч. посіб.] – К. : ВАТ „КДНК”, 2001. – 608 с.
- 9. Наступність** у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / за ред. З. Н. Борисової. – К., 1985. – 151 с.
- 10. Національна** доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/>
- 11. Ожегов С. І.** Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1986. – 797 с.
- 12. Педагогіка** : [навч. посіб.] / Галузьяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. – Вінниця : РВВ ВАТ „Вінницька обл. друкарня”, 2001. – 200 с.
- 13. Савченко О. Я.** Виховний потенціал початкової освіти / Олександра Яківна Савченко. – К. : СПД „Цудзиневич Т. І.”, 2007. – 204 с.
- 14. Советский** энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 1931 с.
- 15. Степанова Т. М.** Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX – XX століття) дис.

на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка і історія педагогіки” / Степанова Т. М. – Одеса, 2011.

Максимова В. О. Забезпечення наступності й перспективності між дошкільною та початковою ланками освіти

У статті розкриваються поняття наступності, спадкоємності й перспективності, як основних положень забезпечення неперервності між дошкільною і початковою ланками освіти.

Ключові слова: наступність, спадкоємність, перспективність, передшкільна освіта, неперервність.

Максимова В. А. Обеспечение преемственности и перспективности между дошкольным и начальным звеном образования

В статье раскрываются понятия преемственности, наследственности и перспективности, как основных положений обеспечения непрерывности между дошкольным и начальным звеньями образования.

Ключевые слова: преемственность, наследственность, перспективность, дошкольное образование, непрерывность.

Maksymova V. O. Ensure Continuity and Prospects Between Preschool and Primary Level Education

This article is a theoretical basis for the issue of succession. The concept of continuity in science education literature has enough diverse range of interpretations. However, in general, the authors agree that succession involves a sequence of staged absorption and students of knowledge, skills, mastery of methods, subject to the principles of continuity and prospects in the organization of the learning process. So peredshkilna education through the implementation of continuity, continuity and promising to provide continuity between pre-school and primary levels of education.

Key words: continuity, continuity, perspective, peredshkilna education, continuity.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2014 р.

Рецензент – к. пед. н. Макаренко С. І.